

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

THE ROLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES OF UKRAINE IN ENSURING COMMUNITY RESILIENCE UNDER MARTIAL LAW AND IN POST-WAR RECOVERY

Крамаренко С.М.,

orcid.org/0009-0004-0380-1740

здобувач кафедри політичних наук

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

У статті досліджено роль органів місцевого самоврядування України як ключових суб'єктів забезпечення стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану та формування інституційних передумов післявоєнної відбудови. Місцеве самоврядування розглядається як політико інституційний феномен, що поєднує функції демократичного представництва, управління ресурсами та організації життєдіяльності громади у кризових обставинах.

Актуальність проблематики зумовлена тим, що повномасштабна збройна агресія істотно змінила конфігурацію публічної влади, загостривши потребу в оперативних управлінських рішеннях та посиливши напругу між принципами децентралізації й необхідністю централізованої координації у сфері безпеки. У цьому контексті постає питання про межі автономії громад, механізми підтримання керованості територій та збереження демократичних стандартів на місцевому рівні.

Методологічна основа дослідження спирається на інституційний і системний підходи, що дозволяють аналізувати місцеве самоврядування як елемент багаторівневої системи врядування та оцінювати його адаптивність до екстремальних викликів. Застосування аналізу публічної політики й порівняльної оптики забезпечує можливість узагальнення змін управлінських практик та окреслення чинників, які визначають спроможність громад у воєнний період і на етапі відновлення.

Результати дослідження засвідчують, що правовий режим воєнного стану формує спеціальні умови функціонування органів місцевого самоврядування, у межах яких відбувається перерозподіл повноважень на користь держави та безпекових інститутів, змінюються процедури ухвалення рішень і пріоритети місцевої політики. Водночас місцеве самоврядування не втрачає статусу базового рівня публічної влади, зберігаючи відповідальність за підтримання життєдіяльності громад і безперервність надання ключових сервісів.

Встановлено, що інституційна трансформація виявляється у зміні організаційної архітектури та управлінських практик, зокрема через посилення виконавчої складової місцевого управління, зростання ролі кризового менеджменту та розширення координації з органами сектору безпеки і оборони. В окремих територіальних умовах інструментом забезпечення керованості виступають військові адміністрації, що впливають на конфігурацію місцевої влади, модифікуючи співвідношення виборних і призначених елементів управління.

У висновках обґрунтовано, що поєднання надзвичайних правових режимів із збереженням базових інституційних принципів місцевого самоврядування створює підстави для відновлення повноцінної місцевої демократії у післявоєнний період. Ефективність повоєнної трансформації пов'язується з необхідністю відновлення балансу між безпековими імперативами та принципами субсидіарності й автономії громад, а також із розвитком спроможності місцевого рівня до стратегічного планування, партнерства і відновлення довіри громадян до публічної влади.

Ключові слова: місцеве самоврядування, територіальні громади, воєнний стан, життєстійкість, кризове управління, інституційна трансформація, багаторівневе врядування, післявоєнна відбудова, децентралізація.

The article examines the role of local self-government bodies in Ukraine as key actors in ensuring the stability of territorial communities in conditions of martial law and in forming the institutional prerequisites for post-war reconstruction. Local self-government is viewed as a political and institutional phenomenon that combines the functions of democratic representation, resource management, and organization of community life in crisis situations.

The relevance of the issue is due to the fact that full-scale armed aggression has significantly changed the configuration of public authority, exacerbating the need for operational management decisions and increasing tension between the principles of decentralization and the need for centralized coordination in the field of security. In this context, questions arise about the limits of community autonomy, mechanisms for maintaining territorial control, and preserving democratic standards at the local level.

The methodological basis of the study relies on institutional and systemic approaches that allow for the analysis of local self-government as an element of a multi-level governance system and the assessment of its adaptability to extreme

challenges. The use of public policy analysis and comparative optics provides an opportunity to generalize changes in management practices and identify factors that determine the capacity of communities during wartime and in the recovery phase.

The results of the study show that the legal regime of martial law creates special conditions for the functioning of local self-government bodies, within which there is a redistribution of powers in favor of the state and security institutions, and changes in decision-making procedures and local policy priorities. At the same time, local self-government does not lose its status as the basic level of public authority, retaining responsibility for maintaining the livelihoods of communities and the continuity of key services.

It has been established that institutional transformation manifests itself in changes in organizational architecture and management practices, in particular through the strengthening of the executive component of local government, the growing role of crisis management, and increased coordination with security and defense sector bodies. In certain territorial conditions, military administrations act as a tool for ensuring governability, influencing the configuration of local government by modifying the ratio of elected and appointed management elements.

The conclusions argue that combining emergency legal regimes with the preservation of basic institutional principles of local self-government creates the basis for the restoration of full-fledged local democracy in the post-war period. The effectiveness of post-war transformation is linked to the need to restore the balance between security imperatives and the principles of subsidiarity and community autonomy, as well as to the development of local capacity for strategic planning, partnership, and restoration of public trust in public authorities.

Key words: local self-government, territorial communities, martial law, resilience, crisis management, institutional transformation, multilevel governance, post-war reconstruction, decentralization.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України докорінно змінила умови функціонування системи публічної влади, актуалізувавши питання спроможності місцевого самоврядування діяти в умовах воєнного стану та постійних безпекових загроз. Традиційні підходи до децентралізованого управління, сформовані у мирний період, виявилися недостатніми для реагування на масштабні руйнування інфраструктури, гуманітарні кризи та масове внутрішнє переміщення населення. У цих умовах органи місцевого самоврядування опинилися перед необхідністю поєднання демократичних принципів управління з вимогами централізованої координації, що створює нові виклики для збереження їхньої інституційної автономії та ефективності.

Проблемність дослідження посилюється відсутністю усталених теоретичних і практичних моделей функціонування місцевого самоврядування в умовах тривалого воєнного стану та підготовки до післявоєнного відновлення. Перерозподіл повноважень між державними і місцевими органами, запровадження військових адміністрацій, зміна управлінських практик і кадрових підходів потребують наукового осмислення з позицій політико-інституційного аналізу. Нерозв'язаним залишається питання формування збалансованої моделі місцевого управління, здатної одночасно забезпечувати безпеку, життєстійкість громад і відновлення місцевої демократії у повоєнний період, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні політологічні дослідження зосереджуються на осмисленні стійкості громад у воєнний період, правових режимах функціонування місцевого самоврядування, трансформаціях фінансового та кадрового забезпечення, а також на специфіці управління деокупованими й прифрон-

товими територіями та захисті прав внутрішньо переміщених осіб, що загалом формує міждисциплінарне поле аналізу воєнних змін у локальному врядуванні (Балінський В., Бойко С., Маринів А., Буряченко А., Логвінов П., Говоров В., Доманова Г., Ключковський Ю., Красилюк В., Селіхов Д., Тарасенко Т. та інші).

Водночас у наявній літературі бракує узгодженої політико-інституційної моделі, яка б одночасно пояснювала перерозподіл повноважень, роль військових адміністрацій і механізми відновлення місцевої демократії у післявоєнний період.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняній політико-інституційній літературі недостатньо розкритими залишаються питання системної трансформації місцевого самоврядування саме в умовах повномасштабної війни та тривалого воєнного стану. Зокрема, нерозв'язаними є аспекти поєднання надзвичайних правових режимів із збереженням базових принципів місцевої демократії, інституційної автономії та субсидіарності, а також роль органів місцевого самоврядування як ключових суб'єктів забезпечення життєстійкості громад і підготовки до післявоєнної відбудови.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексний політико-інституційний аналіз ролі органів місцевого самоврядування України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення з метою виявлення особливостей їх нормативно-правового функціонування, інституційної трансформації та управлінських практик, а також обґрунтування їх значення як ключових суб'єктів забезпечення життєстійкості територіальних громад і відновлення місцевої демократії у повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеве самоврядування як особлива форма організації публічної влади має тривалу істо-

рію становлення, що тісно пов'язана з еволюцією державності, суспільних відносин і уявлень про участь населення в управлінні спільними справами. Його виникнення було зумовлене об'єктивною потребою узгодження інтересів центральної влади та громад, які ще на ранніх етапах розвитку цивілізацій прагнули зберегти автономію у вирішенні питань повсякденного життя. У цьому сенсі місцеве самоврядування постає не лише як правовий або адміністративний інститут, а як соціально політичний механізм самоорганізації територіальних громад.

Історично перші форми місцевого самоврядування виникали у вигляді міських громад, громадських зборів та органів колективного управління, що виконували функції регулювання господарських, безпекових і соціальних відносин. У середньовічній Європі розвиток міст і торгівлі сприяв формуванню магдебурзького права та інших моделей міської автономії, які закріплювали право громади самостійно обирати органи влади, здійснювати судочинство та управляти місцевими ресурсами. Ці механізми стали важливою передумовою подальшого інституційного оформлення місцевого самоврядування як складової демократичної традиції [5].

У період становлення національних держав місцеве самоврядування зазнало значних трансформацій, оскільки процеси централізації влади нерідко обмежували автономію громад. Водночас саме в цей період формується розуміння місцевого самоврядування як елементу публічної влади, що діє в межах правової системи держави, але водночас спирається на принципи виборності, підзвітності та самостійності у вирішенні питань місцевого значення. У політичній теорії Нового часу місцеве самоврядування починає розглядатися як важливий інструмент обмеження державної влади та залучення громадян до управління.

Подальший розвиток цього інституту відбувався у тісному зв'язку з утвердженням демократичних режимів і концепції народного суверенітету. У XX столітті місцеве самоврядування набуло чіткішого нормативного закріплення, зокрема через конституційні положення та міжнародні стандарти, що визначали його як невід'ємну складову демократичної держави.

В українському контексті становлення місцевого самоврядування має власну історичну специфіку, пов'язану з традиціями громадського управління та козацького самоврядування. Проте тривалий період перебування у складі централізованих імперських і радянських державних утворень призвів до обмеження реальної автономії місцевих громад і підпорядкування їх жорсткій вертикалі влади. Лише з відновленням незалежності України розпочався процес інституційного

відродження місцевого самоврядування як самостійного рівня публічної влади [12].

Функціонування органів місцевого самоврядування України в умовах воєнного стану зазнало істотних змін, що обумовлено необхідністю адаптації правової системи до екстраординарних безпекових викликів, спричинених повномасштабною збройною агресією. Запровадження воєнного стану стало підставою для тимчасової модифікації базових принципів організації публічної влади, зокрема співвідношення централізації та децентралізації, автономії територіальних громад і єдності державного управління.

Правову основу функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану становлять Конституція України, Закони України про правовий режим воєнного стану та про місцеве самоврядування, а також численні підзаконні нормативні акти, ухвалені з урахуванням особливостей воєнного періоду. Воєнний стан не скасовує місцеве самоврядування як інститут публічної влади, однак передбачає можливість тимчасового обмеження окремих повноважень органів місцевого самоврядування та запровадження спеціальних механізмів управління на певних територіях. Такі обмеження мають винятковий характер і обґрунтовуються потребами національної безпеки та оборони.

Однією з ключових особливостей правового регулювання у воєнний період є перерозподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. В умовах підвищених безпекових ризиків держава посилює вертикаль управління, надаючи пріоритет централізованим рішенням у сфері оборони, мобілізації, цивільного захисту та управління критичною інфраструктурою [6].

Водночас органи місцевого самоврядування зберігають важливі функції у сфері забезпечення життєдіяльності громад, соціального захисту населення та реалізації гуманітарних заходів. Такий перерозподіл повноважень формує асиметричну модель публічного управління, у якій автономія місцевого рівня поєднується з посиленим державним контролем.

Особливе місце в системі правового регулювання посідає інститут військових адміністрацій, який запроваджується на територіях, де органи місцевого самоврядування не можуть повноцінно здійснювати свої повноваження внаслідок бойових дій, окупації або загрози безпеці. Військові адміністрації наділяються широкими управлінськими повноваженнями, що охоплюють як функції органів виконавчої влади, так і частину повноважень органів місцевого самоврядування. З правової точки зору це означає тимчасове призупинення або обмеження діяльності виборних органів на відповідних територіях, що ставить

під питання дотримання принципів місцевої демократії, але водночас визнається необхідним кроком для забезпечення ефективного управління в умовах війни [4].

Тимчасові обмеження автономії територіальних громад проявляються також у зміні порядку прийняття рішень, бюджетного процесу та кадрової політики. Воєнний стан допускає спрощення процедур, концентрацію повноважень у виконавчих органах та звуження можливостей громадської участі у прийнятті рішень. Такі заходи спрямовані на підвищення оперативності управління, однак водночас створюють ризики зниження прозорості та підзвітності місцевої влади. У нормативно правовому вимірі це породжує потребу у чіткому визначенні меж допустимих обмежень і запобіжників від надмірної концентрації влади.

Специфічним аспектом правового регулювання є управління на прифронтових і тимчасово окупованих територіях. На прифронтових територіях органи місцевого самоврядування функціонують в умовах постійної загрози, що зумовлює особливий режим прийняття управлінських рішень, тісну координацію з військовими структурами та пріоритет безпекових міркувань над довгостроковими програмами розвитку. На тимчасово окупованих територіях діяльність органів місцевого самоврядування фактично припиняється, а правове регулювання зосереджується на збереженні правосуб'єктності громад, документуванні порушень та підготовці до відновлення легітимного управління після деокупації [2].

Важливою проблемою нормативно правового регулювання в умовах воєнного стану є узгодження норм безпекового законодавства з принципами місцевої демократії та субсидіарності. Воєнний стан об'єктивно обмежує можливості прямої участі громадян у місцевому управлінні, зокрема через відтермінування виборів, обмеження діяльності представницьких органів і скорочення публічних консультацій. Це створює напруження між необхідністю забезпечення безпеки та збереженням демократичних стандартів, що є фундаментальними для європейської моделі місцевого самоврядування.

Принцип субсидіарності в умовах війни зазнає функціонального переосмислення. Якщо у мирний період він передбачає максимальну передачу повноважень на місцевий рівень, то у воєнних умовах відбувається тимчасове зміщення акценту на централізоване управління як інструмент швидкого реагування на загрози. Водночас повне ігнорування субсидіарності призводить до втрати спроможності громад та зниження ефективності відновлення у повоєнний період.

Таким чином, нормативно правові засади функціонування органів місцевого самоврядування України в умовах воєнного стану характе-

ризуються поєднанням надзвичайних правових режимів і збереженням базових інституційних принципів. Воєнний стан трансформує правове регулювання, підсилюючи роль держави та безпекових інститутів, але не скасовує місцеве самоврядування як основу публічної влади на місцях. Аналіз цих змін дозволяє оцінити не лише поточні управлінські практики, а й правові передумови для відновлення повноцінної місцевої демократії та розвитку територіальних громад у післявоєнний період.

Повномасштабна війна стала каталізатором глибоких інституційних трансформацій у системі місцевого самоврядування України, що проявилися у зміні організаційної архітектури, управлінських практик та кадрового забезпечення на місцевому рівні публічної влади. Умови воєнного часу зумовили необхідність швидкої адаптації інституцій до нових реалій, у яких пріоритетом стало забезпечення безпеки, життєдіяльності громад і координації з державними структурами. У цьому контексті органи місцевого самоврядування були змушені переосмислити власну роль і функціональне призначення, переходячи від логіки планового розвитку до режиму постійного кризового управління [3].

Однією з ключових інституційних змін стала трансформація організаційної структури місцевого управління. Воєнні виклики призвели до укрупнення управлінських функцій, концентрації повноважень у виконавчих органах та посилення ролі керівників громад. Представницькі органи місцевого самоврядування, зокрема місцеві ради, у багатьох випадках були вимушені обмежити свою діяльність або адаптувати формати роботи до дистанційних та спрощених процедур. Це зменшило рівень колегіальності у прийнятті рішень, проте водночас підвищило оперативність управління, що є критично важливим в умовах воєнної загрози.

Суттєвий вплив на інституційну трансформацію місцевого самоврядування справили інститут військових адміністрацій. Їх запровадження стало відповіддю держави на неможливість забезпечення повноцінного функціонування органів місцевого самоврядування в окремих регіонах через бойові дії, окупацію або загрозу безпеці. Військові адміністрації перебрали на себе широкий спектр управлінських функцій, поєднуючи повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Водночас навіть у громадах, де не було створено військових адміністрацій, органи місцевого самоврядування змушені були вибудовувати нові механізми взаємодії з органами сектору безпеки і оборони. Тісна координація з військовими частинами, підрозділами територіальної оборони, правоохоронними органами та службами цивіль-

ного захисту стала невід'ємною складовою управлінських процесів на місцевому рівні. Така взаємодія часто мала неформалізований характер і ґрунтувалася на оперативних домовленостях, що свідчить про зміну традиційних бюрократичних процедур у бік більш гнучких і адаптивних форм управління.

Зміни в управлінських механізмах органів місцевого самоврядування проявилися також у пріоритезації функцій і ресурсів. У воєнний період на другий план відійшли довгострокові програми розвитку, інфраструктурні проекти та стратегічне планування, натомість основна увага зосередилася на забезпеченні базових потреб населення, підтримці критичної інфраструктури та організації гуманітарної допомоги. Управлінські рішення приймалися в умовах дефіциту інформації та часу, що вимагало від місцевих керівників високого рівня автономності, відповідальності та здатності діяти в ситуації невідомості.

Кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування також зазнало суттєвих трансформацій. Воєнні дії, мобілізація та внутрішня міграція призвели до скорочення кадрового потенціалу на місцях, що особливо відчутно у прифронтових регіонах. Частина посадових осіб була залучена до військової служби або змушена залишити територію громади, що створило додаткове навантаження на тих працівників, які залишилися. У відповідь органи місцевого самоврядування були змушені запроваджувати багатофункціональність посад, перерозподіляти обов'язки та залучати волонтерів і представників громадянського суспільства до виконання окремих управлінських функцій [10].

В умовах війни зросла роль неформальних управлінських мереж і горизонтальних зв'язків між громадами. Обмін інформацією, ресурсами та управлінськими практиками між органами місцевого самоврядування сприяв підвищенню їхньої спроможності реагувати на кризові ситуації. Такі мережі частково компенсували обмеженість формальних інституційних механізмів і стали важливим елементом інституційної стійкості місцевого рівня влади. Водночас це поставило питання про необхідність інституціоналізації успішних практик взаємодії у післявоєнний період.

Адаптація управлінських процесів до умов постійних безпекових ризиків супроводжувалася цифровізацією та спрощенням процедур. Використання електронних засобів комунікації, дистанційних форматів роботи та цифрових сервісів дозволило зберегти мінімальний рівень функціональності органів місцевого самоврядування навіть у складних умовах. Проте така адаптація водночас загострила проблеми кібербезпеки, доступності цифрових ресурсів і нерівності між

громадами за рівнем технологічної спроможності.

Інституційна трансформація органів місцевого самоврядування в умовах воєнних викликів супроводжується також зміною управлінської культури. Підвищення ролі особистого лідерства, неформальної відповідальності та швидкого прийняття рішень поступово формує нову модель місцевого управління, орієнтовану на результат і виживання громади. Водночас така модель містить ризики персоналізації влади та зниження рівня демократичного контролю, що потребує подальшого наукового осмислення.

Таким чином, інституційна трансформація органів місцевого самоврядування в умовах повномасштабної війни має багатовимірний характер і охоплює організаційні, управлінські та кадрові аспекти. Війна виступила потужним чинником інституційних змін, які, з одного боку, забезпечили адаптацію місцевого рівня влади до екстремальних умов, а з іншого створили нові виклики для збереження принципів місцевої демократії та сталого розвитку. Аналіз цих трансформацій є необхідним для формування ефективної моделі місцевого самоврядування у післявоєнний період, здатної поєднати вимоги безпеки, ефективності та демократичної легітимності.

Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні життєстійкості територіальних громад в умовах війни набула визначального значення, оскільки саме на місцевому рівні зосереджено відповідальність за підтримання базових функцій життєдіяльності населення. Повномасштабна збройна агресія різко підвищила навантаження на громади, які опинилися перед необхідністю оперативного реагування на руйнування інфраструктури, гуманітарні кризи та масові переміщення населення. У цих умовах органи місцевого самоврядування фактично стали першою лінією управління кризами, забезпечуючи мінімально необхідний рівень стабільності та соціального порядку [1].

Одним із ключових напрямів діяльності місцевого самоврядування стало підтримання функціонування критичної інфраструктури, зокрема систем енергопостачання, водопостачання, теплопостачання, транспорту та зв'язку. Навіть за умов постійних обстрілів і дефіциту ресурсів місцеві органи влади координували аварійні служби, організовували ремонтні роботи та взаємодіяли з державними структурами і міжнародними партнерами з метою відновлення пошкоджених об'єктів.

Надання соціальних послуг у воєнний період також зазнало суттєвої трансформації. Органи місцевого самоврядування були змушені адаптувати мережу соціальних установ до нових потреб населення, зокрема у сфері підтримки вразливих

груп, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та сімей з дітьми. Значна частина соціальної роботи перемістилася у формат кризового реагування, що передбачало оперативне виявлення потреб, спрощення процедур доступу до допомоги та активну взаємодію з волонтерськими і громадськими організаціями.

Організація гуманітарної допомоги стала ще одним критично важливим завданням місцевої влади. Саме органи місцевого самоврядування брали на себе відповідальність за розподіл гуманітарних вантажів, визначення пріоритетних груп отримувачів та контроль за цільовим використанням ресурсів. У багатьох громадах були створені спеціальні координаційні центри, що забезпечували взаємодію з міжнародними гуманітарними організаціями та донорськими структурами.

Особливе місце у діяльності органів місцевого самоврядування посіла підтримка внутрішньо переміщених осіб. Масове переміщення населення створило додатковий тиск на соціальну інфраструктуру громад, які приймали переселенців, та вимагало від місцевої влади швидкого розгортання житлових, освітніх і медичних сервісів. Місцеве самоврядування стало ключовим суб'єктом інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громади, забезпечуючи доступ до базових послуг і сприяючи соціальній адаптації. Цей досвід засвідчив здатність місцевих інституцій діяти як центри локальної солідарності та соціальної згуртованості [11].

Забезпечення безперервності місцевих публічних сервісів у воєнних умовах вимагало від органів місцевого самоврядування переосмислення стандартів управління. Освітні, адміністративні та комунальні послуги часто надавалися в альтернативних форматах, зокрема дистанційно або з використанням спрощених процедур. Така адаптація дозволила зберегти функціональність місцевої влади навіть у надзвичайно складних умовах, проте водночас виявила структурні проблеми, пов'язані з нерівномірною спроможністю громад та обмеженим доступом до ресурсів.

У сукупності ці практичні аспекти діяльності свідчать про те, що органи місцевого самоврядування в умовах війни перетворилися на ключових суб'єктів кризового реагування та забезпечення локальної стійкості. Їхня роль виходила за межі традиційних адміністративних функцій і набувала системного характеру, поєднуючи управлінські, соціальні та комунікаційні виміри.

У післявоєнний період значення місцевого самоврядування зберігатиме стратегічний характер, оскільки саме громади виступатимуть базовими осередками відбудови та довгострокового розвитку територій. Участь органів місцевого самоврядування у плануванні та реалізації проєктів відновлення є критично важливою з огляду

на їхню обізнаність із локальними потребами, ресурсами та соціальною структурою.

Відновлення інфраструктури вимагає від органів місцевого самоврядування не лише управлінських, а й стратегічних рішень, пов'язаних із пріоритетами розвитку, просторовим плануванням та впровадженням принципів сталості. Пovoєнна реконструкція створює можливості для модернізації інженерних мереж, житлового фонду та транспортних систем, що може стати основою для підвищення якості життя у громадах. У цьому процесі місцеве самоврядування виступає координатором між державними програмами, приватним сектором і міжнародними донорами.

Соціальна сфера після війни потребуватиме особливої уваги з боку місцевої влади, оскільки наслідки збройного конфлікту матимуть довготривалий вплив на демографічну структуру, ринок праці та рівень соціальної згуртованості. Органи місцевого самоврядування відіграватимуть провідну роль у відновленні освітніх і медичних послуг, розвитку соціальної інфраструктури та реінтеграції постраждалих груп населення. Ефективність цих процесів значною мірою залежатиме від здатності місцевих інституцій працювати у партнерстві з громадянським суспільством та державними органами.

Економічний розвиток громад у післявоєнний період також значною мірою визначатиметься активністю органів місцевого самоврядування. Формування сприятливого інвестиційного клімату, підтримка малого і середнього бізнесу та розвиток місцевих ринків праці є ключовими чинниками довгострокової стабільності. Місцева влада має потенціал виступати ініціатором економічних трансформацій, спираючись на специфіку територій і використовуючи інструменти стратегічного планування.

Важливим аспектом післявоєнного розвитку є залучення міжнародної допомоги та розбудова партнерських відносин із зарубіжними громадами і організаціями. Органи місцевого самоврядування дедалі частіше стають самостійними суб'єктами міжнародної співпраці, що дозволяє їм безпосередньо брати участь у відбудовчих програмах і проєктах технічної допомоги. Така децентралізація міжнародної взаємодії підвищує ефективність використання ресурсів і сприяє впровадженню інноваційних управлінських механізмів [7].

Ключовою умовою успішної післявоєнної трансформації є відновлення довіри громадян до публічної влади, і саме місцеве самоврядування відіграє у цьому процесі вирішальну роль. Досвід війни показав, що близькість місцевої влади до населення та її здатність оперативно реагувати на потреби громади формують основу легітимності публічних інституцій. У післявоєнний період ця

довіра може стати ресурсом для реалізації складних реформ і довгострокових стратегій розвитку.

Отже, роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні життєстійкості громад у воєнний період та у формуванні основ післявоєнного відновлення має системний і стратегічний характер. Місцевий рівень публічної влади виступає не лише виконавцем рішень, а активним суб'єктом трансформації, здатним поєднати кризове реагування з довгостроковим баченням розвитку територій України.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Органи місцевого самоврядування України в умовах воєнного стану виконують системоутворювальну функцію забезпечення життєстійкості територіальних громад, поєднуючи управлінські, соціальні та координаційні повноваження. Воєнні виклики зумовили трансформацію інституційної архітектури місцевої влади, посилили роль виконавчих органів і кризового менеджменту, а також актуалізували тісну взаємодію з органами сектору безпеки і оборони. Водночас доведено, що навіть за умов перерозподілу повноважень на користь держави місцеве самоврядування зберігає статус базового рівня публічної влади, відповідального за безперервність надання ключових послуг і підтримання соціальної стабільності громад.

Інституційні обмеження, запроваджені режимом воєнного стану, мають тимчасовий характер і не заперечують демократичної природи місцевого самоврядування. Поєднання надзвичайних правових режимів із збереженням принципів субсидіарності, підзвітності та автономії громад формує передумови для відновлення повноцінної місцевої демократії у післявоєнний період. Ефективність подальшої трансформації залежатиме від здатності органів місцевого самоврядування перейти від логіки кризового реагування до стратегічного планування відбудови, розвитку партнерств і відновлення довіри громадян до публічної влади як ключового ресурсу сталого розвитку територій.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язувати з поглибленим аналізом моделей відновлення місцевого самоврядування у післявоєнний період, зокрема з вивченням механізмів реінституціоналізації виборних органів, оптимального розподілу повноважень між державним і місцевим рівнями та інституціоналізації успішних практик кризового управління. Окремого наукового осмислення потребують питання впливу міжнародної допомоги на спроможність громад, роль цифрових інструментів у відновленні публічних сервісів і формування нової управлінської культури місцевої влади в умовах тривалих безпекових викликів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балінський В. Стійкість громад як фактор збереження стабільності держави в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 3. С. 104–108. URL: <https://doi.org/10.32782/tnu-2663-6468/2023.3/16> (дата звернення: 09.01.2026).
2. Бойко С., Маринів А. Особливості здійснення місцевого самоврядування на деокупованих територіях: перспективи правового регулювання. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2024. Т. 1, № 85. С. 175–180. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.23> (дата звернення: 11.01.2026).
3. Буряченко А., Логвінов П. Місцеве самоврядування під час війни: ключові трансформації фінансового забезпечення повноважень. *Фінанси України*. 2023. Т. 2023, № 11. С. 49–68. URL: <https://doi.org/10.33763/fipukr2023.11.049> (дата звернення: 11.01.2026).
4. Говоров В. Актуальні проблеми повноважень військових адміністрацій під час дії правового режиму воєнного стану. *Право та інновації*. 2024. № 1 (45). С. 87–95. URL: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-1\(45\)-12](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-1(45)-12) (дата звернення: 13.01.2026).
5. Доманова Г. Європейські традиції міського самоврядування на лівобережній Україні в період раннього модерну. *Сіверянський літопис*. 2021. Т. 5. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5725432> (дата звернення: 14.01.2026).
6. Ключковський Ю. Правове регулювання місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Право України*. 2024. № 2024/06. С. 61. URL: <https://doi.org/10.33498/loiu-2024-06-061> (дата звернення: 25.01.2026).
7. Красилюк В. Ф. Моделі міжнародної допомоги для розвитку деокупованих територіальних громад: стратегічні підходи та практики. *Політичне життя*. 2025. № 4. С. 53–61. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.8> (дата звернення: 14.01.2026).
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 20 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 14.01.2026).
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 14 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.01.2026).
10. Результати дослідження: Стан та перспективи кадрового забезпечення органів публічної влади в областях на лінії зіткнення *Samooorg – Самоорганізація в громаді*. URL: <https://samooorg.com.ua/blog/2025/11/23/rezultaty-doslidzhennya-stan-ta-perspektyvy-kadrovogo-zabezpechennya-organiv-publichnoyi-vlady-v-oblastyah-na-liniyi-zitknennya> (дата звернення: 20.01.2026).

11. Селіхов Д. Механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб органами місцевого самоврядування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 4. С. 34–39. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.4> (дата звернення: 21.01.2026).

12. Тарасенко Т. Радянський досвід і сучасні виклики розвитку політичної відповідальності в місцевому самоврядуванні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: публічне управління та адміністрування*. 2022. № 1. С. 96–103. URL: <https://doi.org/10.32838/tnu-2663-6468/2022.1/17> (дата звернення: 21.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026